

Hoogwaterbeschermingsprogramma-2

3^e Voortgangsrapportage

Verslagperiode 1 juli – 31 december 2012

Inhoud

1	Inleiding 3
1.1	Kerngegevens van het HWBP-2 3
1.2	Samenvatting hoofdpunten verslagperiode 4
1.3	Leeswijzer 6
2	Ontwikkelingen in en rond het programma 7
2.1	Algemene ontwikkelingen 7
2.2	Kwaliteit en auditing 7
2.3	Correspondentie met het parlement 8
3	De scope van het programma 9
3.1	Programmascope 9
3.2	Projectscopes 9
4	Voortgang en planning 11
4.1	Voortgang van het programma 11
4.2	Planningsystematiek 14
4.3	Voortgang mijlpalen 15
4.4	Overige ontwikkelingen in de planning van het HWBP-2 18
5	Risicomanagement 20
5.1	Risicomanagement 20
5.2	Risico's op projectniveau 20
5.3	Risico's op programmaniveau 22
5.4	Risicobeheersing op programmaniveau 24
6	Financiën 25
6.1	Programmabudget 25
6.2	Programmaraming 25
6.3	Ontwikkelingen in de projectramingen van de lopende projecten 27
6.4	Kasreeks 28
6.5	Apparaatskosten Rijkswaterstaat 29
6.6	Cumulatieve verplichtingen en uitgaven 29

1 Inleiding

1.1 Kerngegevens van het HWBP-2

Om Nederland duurzaam te beschermen tegen overstromingen vanuit de grote rivieren, het IJsselmeer, het Markermeer en de Noordzee toetsen de beheerders van de primaire waterkeringen regelmatig of de primaire waterkeringen voldoen aan de vigerende veiligheidsnormen. In 2001 is deze toets voor de eerste maal uitgevoerd; in 2006 voor de tweede maal. Op basis van deze toetsen is een deel van de primaire waterkeringen afgekeurd. Verder bleek uit een toets in 2003 door Rijkswaterstaat en de keringbeheerders dat de zeeweringen langs de Noordzeekust op een aantal locaties op een termijn van 20 jaar niet meer aan de geldende veiligheidsnorm zouden voldoen. Deze locaties zijn aangemerkt als de 'Zwakke Schakels'. Op negen van deze locaties ligt tevens een opgave tot verbetering van de ruimtelijke kwaliteit, de zogenaamde 'prioritaire zwakke schakels kust'.

De maatregelen die de beheerders moeten treffen om de in 2001 en 2006 afgekeurde keringen weer aan de vigerende veiligheidsnormen te laten voldoen, zijn op het tweede Hoogwaterbeschermingsprogramma (HWBP-2) geplaatst. Voorwaarde hiervoor is dat de waterkeringen zijn afgekeurd als gevolg van wijzigingen in de gestelde veiligheidsnorm, de hydraulische randvoorwaarden of de toetsvoorschriften. Maatregelen in het kader van regulier of achterstallig onderhoud vallen hier dus niet onder. Voorwaarde is ook dat verbetering van de veiligheidssituatie niet plaatsvindt in het kader van een ander programma. Maatregelen die voortkomen uit de derde toetsing van 2011 vallen niet binnen de scope van het HWBP-2. In totaal worden in het HWBP-2 89 projecten aangepakt, waarvan 366,2km dijken en 18 kunstwerken.

Op basis van de Waterwet komen de afgekeurde dijken en kunstwerken in aanmerking voor subsidiëring door het rijk. Hiertoe toetst het rijk de maatregelen aan de subsidiecriteria robuust, sober en doelmatig. De werkwijze die hierbij gehanteerd wordt, is beschreven in bijlage 1.

Karakteristieken van het HWBP-2

Het HWBP-2 is op 22 maart 2011 door de Tweede Kamer aangewezen als 'Groot Project'. Door middel van de basisrapportage is de Tweede Kamer geïnformeerd over het programma. De basisrapportage beschrijft ook de verantwoordelijkheden van de bij het programma betrokken partijen.

De minister van Infrastructuur en Milieu is verantwoordelijk voor het systeem van hoogwaterbescherming in Nederland. In het geval van het HWBP-2 is de minister verantwoordelijk voor het vaststellen van het programma, het beoordelen van de subsidieaanvragen van de beheerders op basis van subsidiecriteria, het verstrekken van de subsidies en het rapporteren aan de Tweede Kamer.

De water- en hoogheemraadschappen (binnen het HWBP-2 veruit het grootste deel van de beheerders) kennen eigen democratisch gekozen besturen. Als waterkeringen in de periodieke toetsing worden afgekeurd, hebben zij de plicht maatregelen te treffen, waardoor de afgekeurde keringen weer aan de vigerende wettelijke normen gaan voldoen.

De minister is ten aanzien van het HWBP-2 niet verantwoordelijk voor de realisatie van de afzonderlijke projecten. Gezien deze verantwoordelijkheidsverdeling zijn de formele sturingsmogelijkheden van het rijk in het HWBP-2 in vergelijking met andere grote projecten, zoals Ruimte voor de Rivier of Maaswerken, beperkt.

Beheerders en het rijk onderkennen en erkennen het cruciale belang om in het programma met elkaar samen te werken, met behoud van ieders eigen verantwoordelijkheden. Dit is met de ondertekening van de geactualiseerde intentieverklaringen in het najaar van 2011 nogmaals onderstreept.

Daarnaast zorgt het feit dat waterschappen en hoogheemraadschappen met ingang van 2011 meebetalen aan HWBP-2 voor meer betrokkenheid bij het programma en een extra prikkel om middelen zo efficiënt mogelijk te besteden. Afspraken hierover zijn vastgelegd in het Bestuursakkoord Water dat in mei 2011 werd afgesloten.

1.2 Samenvatting hoofdpunten verslagperiode

Voortgang van het programma

In de verslagperiode zijn zeven projecten conform planning afgerond:

- Keent en Keent – Grave
- Kunstwerken Boxmeer – Grave
- Riensluis te Lemmer
- Boxmeer
- Havendammen en steenbekleding Stavoren
- Roggebotsluis
- Sluizencomplex Terneuzen

Bij vier projecten is in de verslagperiode een voorlopige subsidiebeschikking afgegeven, waarmee voor deze projecten de realisatiefase is gestart:

- Wieringermeerdijk en omgelegde Stonteldijk
- Merwededijk te Werkendam
- Dijkversterking Eiland van Dordrecht Oost
- Dijkversterking Krimpen

In de verslagperiode is voor drie projecten die zijn gelegen in het achterland van de Maeslantkering door de beheerder bevestigd dat deze aan de veiligheidsnorm voldoen. Hiermee vervalt voor deze drie projecten de noodzaak om in het kader van HWBP-2 maatregelen te treffen. Hiermee bevinden zich per 31 december 2012 in totaal 22 projecten in de planstudiefase, 9 projecten in de realisatiefase en voldoen in totaal 58 projecten aan de veiligheidsnorm.

Scope

De scope van het HWBP-2 bestaat uit 89 projecten, bestaande uit 18 kunstwerken en 366,2 kilometer te versterken waterkeringen. Dit is 1,1 km minder dan in voorgaande verslagperiode is gerapporteerd. Dit komt doordat de consequentie van het besluit van de staatssecretaris van Infrastructuur en Milieu over de in de tweede voortgangsrapportage gemelde scopewijziging in de verslagperiode grotendeels in de betreffende projectscopes is verwerkt. Het betreft hier 1,1 km van de dijk bij Marken die buiten de programmascope van het HWBP-2 valt. Verder zijn in de verslagperiode ook de financiële consequenties van het scopebesluit verwerkt in de raming van de projecten die dit betreft. Alleen voor het project Markermeerdijk Hoorn -Edam – Amsterdam moet de raming nog naar beneden worden bijgesteld door de beheerder.

Voor het project Sluizencomplex Terneuzen is in overleg met de Belgische autoriteiten besloten dat op de locatie van de Middensluis een nieuwe sluis wordt aangelegd. Hierdoor vervalt de noodzaak om de Middensluis aan te passen. Voor het project Hoeksche Waard Zuid beoordeelt het programmabureau momenteel een verzoek voor een beperkte scopeaanpassing. Hierbij gaat het om de subsidiabiliteit van de te treffen maatregelen aan de sluis Strijensas.

Planning

Het afgelopen halfjaar zijn 14 tussentijdse mijlpalen behaald: bij drie projecten is het voorkeursalternatief vastgesteld, bij vier projecten is een voorlopige subsidiebeschikking afgegeven waarmee voor deze projecten de realisatiefase is gestart en bij zeven projecten zijn de werkzaamheden afgerond.

Vaststelling voorkeursalternatieven

In deze verslagperiode zijn bij drie projecten het voorkeursalternatief vastgesteld:

- Waddenzeedijk, Friese kust
- Dijkversterking Hellevoetsluis
- Markermeerdijk Marken, zuid- en westkade

Bij de volgende 9 projecten is de tussentijdse mijlpaal voor de keuze van het voorkeursalternatief nog niet bereikt:

- Lekdijk – KIS
- Kustversterking Katwijk
- IJsselmeer, kleibekleding en pipingmaatregelen
- Markermeerdijk Hoorn – Edam – Amsterdam
- Waddenzeedijk Texel
- Koegraszeedijk
- Dijkversterking Spui West
- Dijkversterking Spui Oost
- Hoogwaterkering Den Oever

In veel gevallen heeft de beheerder het voorkeursalternatief al bepaald en betreft het de formele afwikkeling hiervan door het programmabureau.

Tijdens een bestuurlijke bijeenkomst op 23 november 2012 hebben de beheerders en het Rijk zich gecommitteerd aan het tijdig vaststellen van de resterende voorkeursalternatieven. Dit moet eind 2013 leiden tot een verdere stabilisering van de planning en daarmee van de verwachte kasrealisatie van het programma.

Start realisatie

Bij vier projecten is in de verslagperiode een voorlopige subsidiebeschikking afgegeven, waarmee voor deze projecten de realisatiefase is gestart:

- Wieringermeerdijk en omgelegde Stonteldijk
- Merwededijk te Werkendam
- Dijkversterking Eiland van Dordrecht Oost
- Dijkversterking Krimpen

Einde realisatie

In de verslagperiode zijn zeven projecten conform planning afgerond. Deze projecten zijn hiervoor al genoemd.

Ontwikkelingen in de planning

Bij de volgende twee projecten is in de verslagperiode de einddatum vervroegd naar aanleiding van een formeel contactmoment:

- Dijkversterking Hellevoetsluis
- Wieringermeerdijk en omgelegde Stonteldijk

Bij de volgende projecten is de einddatum bijgesteld naar aanleiding van een formeel contactmoment omdat de beheerder verwacht meer tijd nodig te hebben voor de realisatie:

- Waddenzeedijk, Friese kust
- Eem dijken en Zuidelijke Randmeren
- Noorderstrand Schouwen
- Merwededijk te Werkendam

Verder is in de verslagperiode voor het project Markermeerdijk Enkhuizen-Hoorn een latere einddatum vastgesteld omdat dit project wegens een afschuiving tijdens de uitvoering nog niet is afgerond. Zodra dit is opgelost, kan het project als afgerond worden beschouwd.

In de verslagperiode is gebleken dat het project Ameland, Waddenzeekering mogelijk later wordt afgerond.

Risico's

In de verslagperiode is de waarde van de risico's gedaald van 507 miljoen euro naar 492 miljoen euro. Het percentage benoemde risico's ten opzichte van de totale risicoreservering is gelijk gebleven.

Op programmaniveau is de post benoemde risico's ten behoeve van het project Markermeerdijk Enkhuizen-Hoorn belast met 9 miljoen euro vanwege de overschrijding van het voor dit project bij de basisrapportage vastgestelde bedrag.

Financiën

In de verslagperiode is het voor het HWBP-2 beschikbare budget in overeenstemming gebracht met de begroting voor 2013, conform de programmaraming die is opgenomen in de basisrapportage. Hierbij is het budget met 35 miljoen euro verminderd ten opzichte van voorgaande verslagperiode. Hiermee bedraagt het budget op 31 december 2012 3.151 miljoen euro.

De raming van HWBP-2 bedraagt 3.142 miljoen euro. In de programmaraming zijn onder meer het effect van de indexering, de Btw-aanpassing en de bij formele contactmomenten aangepaste projectramingen verwerkt.

De post onvoorzien op projectniveau is in de verslagperiode met 15 miljoen euro afgenomen tot 493 miljoen euro. De post onvoorzien op programmaniveau is met 3 miljoen euro toegenomen tot 204 miljoen euro.

1.3

Leeswijzer

Hoofdstuk 2 bevat een toelichting op ontwikkelingen die zich in de rapportageperiode hebben voorgedaan in en rond het programma. In de daaropvolgende hoofdstukken komen de ontwikkelingen in de basisreferenties scope (3), planning (4), risico's (5) en financiën (6) van het HWBP-2 aan bod.

2 Ontwikkelingen in en rond het programma

2.1 Algemene ontwikkelingen

In de verslagperiode hebben zich diverse ontwikkelingen voorgedaan die van invloed zijn op het programma. De relevante ontwikkelingen zijn hierna beschreven.

Bestuurlijk overleg

Tijdens een bijeenkomst op 23 november 2012 hebben de beheerders en het Rijk onderstreept dat de samenwerking binnen het programma van groot belang is. Ook hebben de bestuurders afgesproken de bestuurlijke slagkracht te vergroten. De beheerders en het Rijk hebben zich gecommitteerd aan het tijdig vaststellen van de resterende voorkeursalternatieven. Dit moet leiden tot een stabilisering van de planning en daarmee van de verwachte kasrealisatie van het programma. Hierbij is afgesproken om begin 2013 de betreffende projecten intensief door te lichten op risico's met beheersmaatregelen en om optimalisatiekansen vast te leggen. Daarbij moet worden gedacht aan het parallel schakelen van processen en het verbeteren van de interactie tussen de beheerders en het programmabureau.

Innovatie

In de verslagperiode zijn de tussenresultaten van het praktijkonderzoek 'Dijken op veen' beschikbaar gekomen. Hieruit blijkt dat de sterkte van het veen groter lijkt dan tot nu toe werd aangenomen. Voor dijkversterking op veen bestaat er een kans dat hierdoor minder ingrijpende maatregelen noodzakelijk zijn dan volgens de vigerende normen en ontwerpmodellen moet worden aangenomen of dat op een aantal plaatsen versterking achterwege kan blijven. Het kost echter tijd om de resultaten van de proef uit te werken in nieuwe rekenregels. Er wordt aangestuurd op snel inzicht in de eventuele toepasbaarheid van de resultaten voor het project Markermeerdijk Hoorn – Edam – Amsterdam. Omwille van het realiseren van de veiligheidsopgave wordt de voorbereiding van dit project voortgezet uitgaande van de bestaande technische inzichten. Hiermee wordt voorkomen dat de versterking vertraging oploopt in het geval de toepasbaarheid onvoldoende zou blijken te zijn.

Daarnaast lag het accent in de verslagperiode op gezamenlijke activiteiten voor innovatieve technieken voor piping en geïntegreerde contractvormen zoals 'Design&Construct' contracten. Tot slot zijn in de verslagperiode spelregels vastgesteld op basis waarvan beheerders voorstellen kunnen doen om aanspraak te maken op het binnen het HWBP-2 beschikbare innovatiebudget van 5 miljoen euro. De beheerders kunnen aan de hand van vastgestelde criteria voorstellen doen voor projectoverstijgende innovaties, die bijdragen aan het doelmatig investeren in hoogwaterbescherming.

2.2 Kwaliteit en auditing

Adviesraad kwaliteitsborging HWBP-2

Het HWBP-2 hanteert een systeem van auditing dat is gericht op de risicovolle processen. De Adviesraad Kwaliteitsborging HWBP-2 geeft hier mede invulling aan. In de verslagperiode heeft de Adviesraad Kwaliteitsborging HWBP-2 aanbevelingen gedaan voor verbetering van het functioneren en de rol van het programmabureau. De aanbevelingen worden de komende periode ter hand genomen.

Accountantsrapport tweede Voortgangsrapportage

In het kader van de Regeling Grote Projecten heeft de Auditdienst Rijk (ADR) een audit uitgevoerd naar de kwaliteit en volledigheid van de informatie in de tweede voortgangsrapportage HWBP-2. De minister van Infrastructuur en Milieu heeft de bevindingen van de ADR op 29 november 2012 naar de Tweede Kamer verzonden.

De ADR heeft een goedkeurende controleverklaring afgegeven bij de in de verslagperiode verantwoorde verplichtingen, uitgaven en ontvangsten. Ook concludeert de ADR dat benodigde financiële en niet-financiële informatie is opgenomen in de voortgangsrapportage en dat de toekomstgerichte financiële informatie ordelijk, controleerbaar en deugdelijk tot stand is gekomen. Aanvullend rapporteert de ADR diverse constatering en aanbevelingen voor verbetering van de beheersing van het programma. Deze worden nader geconcretiseerd en geïmplementeerd.

Actualisatie programmaplan HWBP-2

De afgelopen periode is de actualisatie van het programmaplan gestart. In dit plan worden zowel bestaande als nadere afspraken over onder meer referentiebeheer, risicomanagement en de procesgang rond de contactmomenten vastgelegd. Hiermee wordt mede invulling gegeven aan de aanbevelingen van de ADR.

Versterking programmabureau

In de rapportageperiode is het programmabureau HWBP-2 versterkt. Deze versterking richt zich op risicomanagement en aanvullende projectbegeleiding om extra ondersteuning te bieden bij de contactmomenten en het verder optimaliseren van de projectplanningen.

2.3 Correspondentie met het parlement

In de verslagperiode is het HWBP-2 op 4 juli 2012 geagendeerd en besproken tijdens het AO Water en op 10 december 2012 tijdens het Wetgevingsoverleg Water.

Verder heeft onderstaande correspondentie met de Tweede Kamer plaatsgevonden over het HWBP-2.

Datum	Onderwerp
17 september 2012	Antwoord van de staatssecretaris van Infrastructuur en Milieu op vragen van het lid Lucas over de dijkversterking bij Den Oever (ah-tk-20112012-3487).
1 oktober 2012	Aanbiedingsbrief tweede voortgangsrapportage van het Tweede Hoogwaterbeschermingsprogramma van de staatssecretaris van infrastructuur en Milieu (32 698, nr. 6).
29 november 2012	Lijst van vragen en antwoorden over de tweede voortgangsrapportage Hoogwaterbeschermingsprogramma (32 698, nr. 7).
29 november 2012	Aanbiedingsbrief Auditcontrole door de Auditdienst Rijk bij de tweede voortgangsrapportage van de minister van Infrastructuur en Milieu (32698, nr. 8).

3 De scope van het programma

3.1 Programmascope

De programmascope van het HWBP-2 omvat 89 projecten. De beheerders voeren deze projecten uit om te bewerkstelligen dat afgekeurde dijkvakken en kunstwerken weer aan de veiligheidsnormen voldoen. De ligging van de projecten is op bijgaande kaart weergegeven. Het betreft negen projecten uit de eerste toetsronde, negen 'Prioritaire Zwakke Schakels Kust' en 71 projecten uit de tweede toetsronde. De projecten worden onafhankelijk van elkaar gerealiseerd. In totaal worden 79 projecten door waterschappen en hoogheemraadschappen gerealiseerd, acht door Rijkswaterstaat en twee door de provincie Groningen. De kaders die op deze ontwerpopgave van toepassing zijn maken onderdeel uit van de scope. In totaal gaat het om 18 kunstwerken en 366,2 km dijken. Dit is 1,1 km minder dan in voorgaande verslagperiode is gerapporteerd. Het betreft hier 1,1 km van de dijk bij Marken die buiten de scope van het HWBP-2 is gebracht.

Verder zijn in de verslagperiode ook de financiële consequenties van het scopebesluit verwerkt in de raming van de betreffende projecten. Alleen voor het project Markermeerdijk Hoorn -Edam – Amsterdam moet de raming nog naar beneden worden bijgesteld door de beheerder.

3.2 Projectscopes

Voor de beheerders bestaat per afgekeurde waterkering een veiligheidsopgave, dit is de projectscope. De beheerder werkt deze veiligheidsopgave uit in te treffen maatregelen. Voor het project R2-034 Sluizencomplex Terneuzen is in overleg met de Belgische autoriteiten besloten dat op de locatie van de Middensluis een nieuwe sluis wordt aangelegd. Hierdoor vervalt de noodzaak om de Middensluis aan te passen. In de verslagperiode is dit bevestigd, waarmee dit project als afgerond wordt beschouwd. De eindafrekening van dit project valt naar verwachting circa een miljoen euro lager uit dan in voorgaande verslagperiode was voorzien.

In voorgaande verslagperiode is aangegeven dat de beheerder van het project WN-008 Hoeksche Waard Zuid een verzoek voor een beperkte scope-uitbreiding heeft ingediend. Hierbij gaat het om de subsidiabiliteit van de te treffen maatregelen aan de sluis Strijensas. Het programmabureau is met de beheerder in gesprek over de voorgestelde scopewijziging. In de volgende verslagperiode zal de Minister hierover een besluit voorgelegd krijgen.

Hierna is de kaart met de actuele scope van het programma opgenomen. Ook de actuele voortgang van de projecten is hier in aangegeven.

Actuele scope van het programma, peildatum 31 december 2012.

4 Voortgang en planning

4.1 Voortgang van het programma

In de afgelopen verslagperiode zijn zeven projecten conform planning opgeleverd:

- **WN-012 Keent en Keent – Grave**
In dit project is aansluiting gezocht bij al lopende ontwikkelingen in het gebied. Een deel van de versterkingsmaatregelen zijn uitgevoerd als onderdeel van een gebiedsontwikkelingsopgave van Dienst Landelijk Gebied voor het Eiland Keent. Door zodoende 'werk met werk' te maken, vallen de realisatiekosten circa 20% lager uit.
- **WN-015 Kunstwerken Boxmeer – Grave**
De vijf kunstwerken in dit project zijn door een strakke planning, door het loskoppelen van de verleggingen van nutsvoorzieningen én door sterk sturende directievoering binnen één seizoen conform planning op orde gebracht.
- **WN-019 Riensluis te Lemmer**
Dit project is conform planning opgeleverd. De gemeente Lemsterland heeft als belanghebbende financieel bijgedragen aan dit project. Daarnaast heeft het Wetterskip Fryslân aanvullend een vispassagemogelijkheid in de sluis gerealiseerd om de natuuropgaven van de Kader Richtlijn Water te realiseren.
- **WN-024 Boxmeer**
De omvang van de dijkversterking was gering. Een succesfactor is de wijze waarop de beheerder met de grondeigenaren tot overeenstemming is gekomen. Hierbij zijn gebruiksovereenkomsten gesloten waarbij is gestreefd naar het zo goed mogelijk inpassen van de individuele wensen van de grondeigenaren. Hierdoor was de aankoop of onteigening van grond niet nodig en zijn zienswijzen en bezwaren tegen vergunningen voorkomen.
- **W2-013 Havendammen en steenbekleding Stavoren**
Dit project is conform planning opgeleverd. Nu de havendammen zijn versterkt voldoet ook de achterliggende Johan Frisosluis weer aan de wettelijke veiligheidsnorm.
- **R2-011 Roggebotsluis**
Door een goede contractvoorbereiding en een efficiënte werkwijze kon het project enkele maanden eerder worden opgeleverd dan was voorzien. Bovendien is de versterking gecombineerd uitgevoerd met onderhoudswerkzaamheden.
- **R2-034 Sluizencomplex Terneuzen**
De werkzaamheden ter plaatse van het sluizencomplex in Terneuzen zijn afgerond, met uitzondering van de Middensluis. In overleg met België is besloten dat op de locatie van de Middensluis een nieuwe sluis wordt aangelegd. Hierdoor vervalt de noodzaak om de Middensluis aan te passen.

Bij vier projecten is in de verslagperiode een voorlopige subsidiebeschikking afgegeven, waarmee voor deze projecten de planstudiefase is afgerond en de realisatiefase is gestart:

- W1-006 Wieringermeerdijk en omgelegde Stonteldijk
  - W2-042 Merwededijk te Werkendam
  - W2-002 Dijkversterking Krimpen
  - WN-005 Dijkversterking Eiland van Dordrecht Oost
- Deze projecten worden in paragraaf 4.2 nader toegelicht.

Voor drie projecten die zijn gelegen in het achterland van de Maeslantkering (WN-014b Dijkversterking Hilledijk, WN-017 Achterland Maeslantkering en WN-018 Achterland Maeslantkering) is door de beheerder bevestigd dat deze aan de

veiligheidsnorm voldoen. Hiermee vervalt voor deze drie projecten de noodzaak om in het kader van HWBP-2 maatregelen te treffen.

Dit betekent dat zich per 31 december 2012 in totaal 22 projecten in de planstudiefase bevinden en 9 projecten in de realisatiefase. Er voldoen in totaal 58 projecten aan de veiligheidsnorm. De mutaties in de projectfase ten opzichte van voorgaande kwartaalrapportage zijn gegeven in tabel 1.

Tabel 1

Mutaties in projectfase ten opzichte van vorige VGR

	VGR2 30-06-2012	mutaties	VGR3 31-12-2012
Planstudie	26	-4	22
Realisatie	12	-3	9
Gerealiseerde maatregelen	39	+7	46
Op basis van nader onderzoek is gebleken dat de kering voldoet	9	+3	12
Op basis van nader onderzoek kan blijken dat de kering voldoet	3	-3	0
Totaal	89		89

In het HWBP-2 worden in totaal 366,2 km dijken en 18 kunstwerken versterkt. Tabel 2 geeft het aantal projecten in de planstudie- en realisatiefase per beheerder weer, met daarbij het aantal kilometers dijken, dammen en duinen en het aantal kunstwerken.

Tabel 2

Projecten in de planstudie- en realisatiefase

	Totaal aantal lopende projecten	Projecten aan dijken, dammen, duinen		Projecten aan kunstwerken
HH Hollands Noorderkwartier	7	7	93,0 km	-
WS Hollandse Delta	9	9	58,7 km	-
Wetterskip Fryslân	3	3	32,4 km	-
HH Schieland & Krimpenerwaard	2	2	7,1 km	-
WS Rivierenland	2	2	11,5 km	-
WS Scheldestromen	2	2	11,8 km	-
RWS beheerders	3	2	29,8 km	1
Overige beheerders	3	2	24,4 km	1
Totaal	31	29	268,7 km	2

Tabel 3 geeft een overzicht van de afgeronde projecten.

Tabel 3

Afgeronde HWBP-2 projecten

Beheerder	Code	Project	
HH Hollands Noorderkwartier	W1-001	Havendijk den Helder	
HH Hollands Noorderkwartier	W2-001	Balgzanddijk	
HH Hollands Noorderkwartier	W2-024	Prins Hendrikpolder, steenbekleding	**
HH Hollands Noorderkwartier	W2-064	Bergen aan Zee	*
HH Hollands Noorderkwartier	W2-066	Egmond aan Zee	*
WS Hollandse Delta	W1-003	Versterking Buitenhavendijk Middelharnis	
WS Hollandse Delta	W2-026	Dijkversterking Nieuwe Stadse Zeedijk	
WS Hollandse Delta	WN-002	Dijkversterking BrielseMaasdijk	*
WS Hollandse Delta	WN-014a	Dijkversterking IJsselmonde Noord en Zuid	*
WS Hollandse Delta	WN-014b	Dijkversterking Hilledijk	*
WS Hollandse Delta	WN-025	Zettingsvloeiing Dordtsche Kil	***
WS Hollandse Delta	WZ-006	Kust van Voorne	
WS Hollandse Delta	WZ-007	Flaauwe Werk	
WS Fryslân	W2-013	Havendammen en steenbekleding Stavoren	***
WS Fryslân	W2-021	Havendam Lemmer	
WS Fryslân	W2-045	Terschelling, Waddenzeekering	

WS Fryslân	WN-016	Johan Frisoluis Stavoren	***
WS Fryslân	WN-019	Riensluis te Lemmer	***
WS Fryslân	WN-020	Oude Zeesluis te Stavoren	*
WS Fryslân	WN-021	Inlaat Tacozijl	*
WS Fryslân	WN-022	Inlaat Teroelsterkolk	*
HH van Schieland en de Krimpenerwaard	W1-008	Nederlekdiijk	***
HH van Schieland en de Krimpenerwaard	WN-017	Achterland Maeslantkering	*
WS Rivierenland	W1-010	Benedenstad Nijmegen	
WS Rivierenland	W2-078	Diverse pipingmaatregelen	
WS Scheldestromen	W2-019	Onrustpolder Noord-Beveland	
WS Scheldestromen	W2-025	Kruiningenpolder	
WS Scheldestromen	W2-031	Zimmermanpolder Zuid-Beveland	
WS Scheldestromen	WN-010	Westkapelle	
WS Scheldestromen	WN-011	Vlissingen	***
HH van Delfland	W2-079	Gemaal Westland	
HH van Delfland	WN-018	Achterland Maeslantkering	*
HH van Delfland	WZ-004	Scheveningen	***
HH van Delfland	WZ-005	Delflandse kust	***
HH van Rijnland	W2-068	Zandvoort, boulevard	*
HH van Rijnland	WZ-003	Kustversterking Noordwijk	***
WS Aa en Maas	WN-012	Keent en Keent - Grave	***
WS Aa en Maas	WN-015	Kunstwerken Boxmeer - Grave	***
WS Aa en Maas	WN-023	Heusden	*
WS Aa en Maas	WN-024	Boxmeer	***
WS Noorderzijlvest	W2-018	Afvalwaterleidingen	
WS Noorderzijlvest	W2-069	Waddenzeedijk Nieuwstad	
WS Groot Salland	W2-058	IJsseldijk bij Windesheim	
WS Groot Salland	W2-088	Gemaal Westerveld bij Zwolle	
WS Rijn en IJssel	W2-074	Den Elterweg te Zutphen	
WS Rijn en IJssel	W2-075	IJsseldijk stadsgracht Doesburg	
WS Rijn en IJssel	W2-077	Twentekanaaldijk	
WS Rijn en IJssel	W2-089	Pleijweg, Schaapdijk, Broekdijk te Arnhem	
WS Veluwe	WN-013	Gemaal Antlia	
WS Hunze en Aa's	W1-004	Oude zeesluis Delfzijl	
WS Zuiderzeeland	W2-010	Kadoelersluis	
Provincie Groningen	W1-005	Schutsluis complex Delfzijl	
Provincie Groningen	W1-007	Keersluis Lauwersoog	
RWS IJsselmeergebied	R2-011	Roggebotsluis	
RWS IJsselmeergebied	R2-016	Nijkerkersluis	
RWS Zeeland	R2-022	Veerhaven Kruiningen	
RWS Zeeland	R2-034	Sluizencomplex Terneuzen	***
RWS Noord-Holland	R2-029	Molwerk in de Mokbaai, Texel	

* *Op basis van nader onderzoek is gebleken dat de kering voldoet aan de veiligheidsnorm, zonder dat maatregelen hoeven te worden getroffen.*

** *Het project voldoet aan de norm voor steenbekleding, maar wordt verder versterkt in W2-036*

*** *Het project is afgerond, maar financiële afwikkeling dient nog plaats te vinden.*

4.2

Planningsystematiek

Om de voortgang van de projecten te kunnen monitoren, geven beheerders de belangrijkste mijlpalen in de projectplanningen aan. De onderliggende documenten bij deze en andere mijlpalen worden bij formele contactmomenten door het programmabureau HWBP-2 getoetst. Een mijlpaal wordt als behaald beschouwd na de schriftelijke bevestiging van een positief toetsresultaat. Vanaf deze voortgangsrapportage wordt in deze tabel met kleur (oranje, groen en rood) aangegeven of de vastgestelde datum van een mijlpaal bij een formeel contactmoment of middels een vtw-procedure ('verzoek tot wijziging') is gewijzigd. Bijgestelde mijlpalen worden in paragraaf 4.4 toegelicht. De planning van projecten is sterk afhankelijk van specifieke projectomstandigheden en actuele ontwikkelingen in de projecten. Daarom geven de beheerders ieder kwartaal een prognose van mogelijke ontwikkelingen in de planningen van projecten. Deze ontwikkelingen zijn niet in de tabel weergegeven aangezien deze nog niet formeel zijn getoetst. Tabel 4 geeft een overzicht van de planning met daarin aangegeven de mijlpalen die zijn voorzien binnen de lopende projecten. De tabel geeft een weergave van de formeel vastgestelde projectplanningen.

Code	Naam	Beheerder	Projectfase	Vigerende datum keuze-VKA	Vigerende datum start realisatie	Vigerende datum einde realisatie
W2-055	Lekdijk - KIS	WS Rivierenland	planstudie	2011 Q3	2013 Q2	2017 Q4
W2-067	Kustversterking Katwijk	HH van Rijnland	planstudie	2011 Q4	2014 Q3	2016 Q2
W2-014	IJsselmeer, kleibekleding en pipingmaatregelen	WS Fryslân	planstudie	2011 Q4	2012 Q2	2013 Q4
W2-004	Markermeerdijk Hoorn - Edam - Amsterdam	HH Hollands Noorderkwartier	planstudie	2012 Q1	2016 Q3	2021 Q2 *
W2-036	Waddenzeedijk Texel	HH Hollands Noorderkwartier	planstudie	2012 Q1	2016 Q3	2019 Q4 *
W2-080	Koegraszeedijk	HH Hollands Noorderkwartier	planstudie	2012 Q1	2013 Q2	2014 Q4
WN-004	Dijkversterking Spui - west	WS Hollandse Delta	planstudie	2012 Q1	2015 Q4	2018 Q3 *
WN-003a	Dijkversterking Spui Oost	WS Hollandse Delta	planstudie	2012 Q2	2014 Q4	2019 Q1 *
W2-085	Hoogwaterkering Den Oever	HH Hollands Noorderkwartier	planstudie	2012 Q2	2014 Q4	2017 Q3
WN-008	Dijkversterking Hoeksche Waard Zuid	WS Hollandse Delta	planstudie	2013 Q1	2015 Q2	2017 Q3
WN-003b	Zettingsvloeiing Spui	WS Hollandse Delta	planstudie	✓	n.t.b.	2014 Q2
R2-006	Houtribdijk	RWS IJsselmeergebied	planstudie	n.t.b.	n.t.b.	2018 Q4 *
WN-006	Ipenslotersluis en Diemerdamersluis	HH Amstel, Gooi en Vecht	planstudie	n.t.b.	2013 Q4	2015 Q4
WZ-001	Zwakke schakels Noord-Holland	HH Hollands Noorderkwartier	planstudie	✓	2013 Q1	2016 Q2
W2-030	Waddenzeedijk, Friese kust	WS Fryslân	planstudie	✓	2013 Q4 (was 2012 Q4)	2017 Q2 (was 2016 Q1)
W2-063	Eemdijken en Zuidelijke Randmeren	WS Vallei & Eem	planstudie	✓	2013 Q3 (was 2012 Q3)	2017 Q4 (was 2015 Q4)
W2-082	Noorderstrand Schouwen	WS Scheldestromen	planstudie	✓	2013 Q1 (was 2012 Q4)	2014 Q1 (was 2013 Q1)
R2-061	Markermeerdijk Marken, zuid- en westkade	RWS Noord-Holland	planstudie	✓	2013 Q1 (was 2012 Q4)	2015 Q4
WN-007	Dijkversterking Eiland van Dordrecht West	WS Hollandse Delta	planstudie	✓	2013 Q3 (was 2014 Q3)	2017 Q2
W2-049	Ameland, Waddenzeekering	WS Fryslân	planstudie	✓	2014 Q2	2016 Q3
WN-001	Dijkversterking Hellevoetsluis	WS Hollandse Delta	planstudie	✓	2013 Q4 (was 2015 Q2)	2015 Q1 (was 2016 Q1)
WN-009	Dijkversterking Hoeksche Waard Noord	WS Hollandse Delta	planstudie	✓	2015 Q2	2017 Q3
W2-002	Dijkversterking Krimpen	HH van Schieland en de Krimpenerwaard	realisatie	✓	✓	2015 Q4
W2-042	Merwededijk te Werkendam	WS Rivierenland	realisatie	✓	✓	2015 Q4 (was 2014 Q4)
WN-005	Dijkversterking Eiland van Dordrecht Oost	WS Hollandse Delta	realisatie	✓	✓	2017 Q1
W2-003	Markermeerdijk Enkhuizen-Hoorn	HH Hollands Noorderkwartier	realisatie	✓	✓	2013 Q2 (was 2012 Q3)
W2-028	Dijkversterking Oostmolendijk bij Ridderkerk	WS Hollandse Delta	realisatie	✓	✓	2014 Q4
WZ-009	West Zeeuws-Vlaanderen	WS Scheldestromen	realisatie	✓	✓	2014 Q4
W1-006	Wieringermeerdijk en omgelegde Stonteldijk	HH Hollands Noorderkwartier	realisatie	✓	✓	2015 Q2 (was 2016 Q4)
W1-009	Bergambacht-Ammerstol-Schoonhoven (BAS)	HH van Schieland en de Krimpenerwaard	realisatie	✓	✓	2015 Q3
R2-062	Keersluis Meppelerdiep Zwartsluis	RWS Oost Nederland	realisatie	✓	✓	2015 Q3

* Project naar verwachting ná 2017 opgeleverd

Voortgang mijlpalen:

✓ Mijlpaal is behaald

■ Mijlpaal is nog niet behaald

Mutaties vigerende planning:

■ Bij formeel contactmoment is een vroegere datum voor de mijlpaal vastgesteld

■ Bij formeel contactmoment is een latere datum voor de mijlpaal vastgesteld met oplevering uiterlijk in 2017

■ Bij formeel contactmoment is een latere datum voor de mijlpaal vastgesteld met verwachte oplevering ná 2017

4.3

Voortgang mijlpalen

In de verslagperiode zijn 14 mijlpalen gerealiseerd: bij drie projecten is het voorkeursalternatief vastgesteld, bij vier projecten is in de verslagperiode een voorlopige subsidiebeschikking afgegeven en zeven projecten zijn conform de afgesproken planning afgerond.

In deze paragraaf wordt voortgang van de (tussentijdse) mijlpalen nader toegelicht.

Keuze voorkeursalternatief

Bij drie projecten is in de verslagperiode het voorkeursalternatief vastgesteld:

- W2-030 Waddenzeedijk, Friese kust
In aanloop naar de vaststelling van het voorkeursalternatief kwam een andere, nog niet beschouwde variant naar voren. Omdat deze variant een soberder oplossing bleek te zijn, is deze variant alsnog onderzocht. Deze soberder variant is nu gekozen als voorkeursalternatief. Het voorkeursalternatief is circa een jaar later vastgesteld dan ten tijde van de basisrapportage was voorzien. Als gevolg hiervan is de planning bij het C2-contactmoment bijgesteld waarbij de resterende mijlpalen circa één jaar doorschuiven. Dit is in tabel 4 aangegeven. De beheerder verwacht het project voor 2017 af te ronden.
- WN-001 Dijkversterking Hellevoetsluis
Het afgelopen halfjaar is het voorkeursalternatief vastgesteld. Dat is een half jaar later dan was voorzien. Het ontwerpproces heeft geresulteerd in een soberder ontwerp dat eenvoudiger, sneller en goedkoper is te realiseren. In de verslagperiode is ook de C3a-toets op het projectplan uitgevoerd. Hierbij is een nieuwe planning voor het project vastgesteld. Hierin verwacht de beheerder de realisatie eind 2013 te kunnen starten en begin 2015 af te ronden. Dat is een jaar eerder dan eerder was voorzien. Dit is in tabel 4 aangegeven.
- R2-061 Markermeerdijk Marken, zuid- en westkade
In de verslagperiode is het voorkeursalternatief vastgesteld en is ook de C3a-toets op het projectplan uitgevoerd. De beheerder heeft het projectplan nog niet vastgesteld omdat wordt gewerkt aan optimalisaties van het ontwerp.

Verder wordt vanaf deze verslagperiode ook voor de projecten WN-003b Zettingsvloeiing Spui en WZ-001 Zwakke Schakels Noord Holland de tussentijdse mijlpaal voor de keuze van het voorkeursalternatief als behaald beschouwd. Voor het project Zettingsvloeiing Spui zijn er geen alternatieven. De beheerder is doende met de voorbereiding van het projectplan. In het project Zwakke Schakels Noord Holland is sprake van vervlechting van de planstudie en realisatiefase. Hierbij wordt op een andere wijze invulling gegeven aan de contactmomenten. Het voorkeursalternatief is inmiddels bepaald.

Bij 9 projecten is de tussentijdse mijlpaal voor de vaststelling van het voorkeursalternatief nog niet bereikt. Het betreft de volgende projecten:

- W2-055 Lekdijk – KIS
In de verslagperiode zijn de C2-toets en de C3a-toets afgerond. Hiermee is het voorkeursalternatief vastgesteld en het projectplan gereed. Zodra de toetsen formeel zijn bekrachtigd, worden de mijlpalen als afgerond beschouwd. Het proces waarin het voorkeursalternatief tot stand is gekomen, heeft een jaar langer geduurd dan ten tijde van de basisrapportage was voorzien. Dit komt doordat de inpassing van de dijkversterking zeer complex is vanwege het grote aantal woningen op of aan de dijk waarvoor maatwerk nodig is. Dat dit proces verder niet tot grote vertraging in de planstudiefase leidt, komt doordat de beheerder gelijktijdig het projectplan heeft opgesteld. Daarbij is de C3a-toets ingezet tijdens de afronding van de C2-toets, waardoor beide contactmomenten

in de afgelopen verslagperiode konden plaatsvinden. Hierdoor wordt uitloop van de planstudiefase beperkt en kan de voorziene einddatum volgens de beheerder alsnog worden gehaald.

- W2-014 IJsselmeer, kleibekleding en pipingmaatregelen
In de verslagperiode is de C2-toets afgerond. Hiermee is het voorkeursalternatief vastgesteld. Zodra de toets formeel is bekrachtigd, wordt de mijlpaal als afgerond beschouwd. De vaststelling van het voorkeursalternatief heeft ruim een jaar meer tijd gekost dan was voorzien. Dit komt doordat gaandeweg bleek dat een integrale en daarmee complexere verkenning nodig was. Hierbij is gebleken dat een variant mogelijk is die gunstiger is voor wat betreft beheer, landgebruik en landschap. Deze groene variant is nu gekozen als voorkeursalternatief. Vanwege de grotere complexiteit van het project verwacht de beheerder dat de opgelopen vertraging zich doorzet in de realisatie van het project.
- W2-067 Kustversterking Katwijk
In de verslagperiode zijn de C2-toets en de C3a-toets afgerond. Hiermee is het voorkeursalternatief vastgesteld en het projectplan gereed. Zodra de toetsen formeel zijn bekrachtigd, worden de mijlpalen als afgerond beschouwd. De vaststelling van het voorkeursalternatief heeft ruim een jaar meer tijd gekost dan was voorzien. De afweging van varianten in deze complexe integrale verkenning nam meer tijd in beslag dan was voorzien. De einddatum van het project zoals opgenomen in de basisrapportage komt vooralsnog niet in gevaar.
- W2-080 Koegraszeedijk
De beheerder had voorgesteld om de Koegraszeedijk over een grotere lengte dan de in de tweede toetsronde afgekeurde lengte van 0,4 km te versterken. Dit voorstel is door de toenmalige staatssecretaris in de zomer van 2012 afgewezen; de extra lengte komt niet voor subsidie van HWBP-2 in aanmerking. De beheerder heeft meer tijd nodig gehad om alternatieven af te wegen en verwacht dat de opgelopen vertraging voor de vaststelling van het voorkeursalternatief zich in het vervolgproces voortzet, waardoor het project naar verwachting begin 2016 kan worden opgeleverd.
- W2-085 Hoogwaterkering Den Oever
In juli 2012 heeft de Tweede Kamer een motie aangenomen, waarin de regering werd verzocht de dijkversterking bij Den Oever uit te stellen en te koppelen aan de uitwerking van de Structuurvisie Toekomst Afsluitdijk. In lijn met de motie heeft de beheerder mogelijke synergievoordelen met de plannen voor de Afsluitdijk en het masterplan van de gemeente voor het havengebied onderzocht. Naar aanleiding hiervan is het voorkeursalternatief beperkt aangepast. Inmiddels heeft ook de toetsing van het voorkeursalternatief in het kader van het C2-contactmoment plaatsgevonden. Zodra de toets formeel is bekrachtigd, wordt deze mijlpaal als bereikt beschouwd.

Ook in de projecten W2-004 Markermeerdijk Hoorn – Edam – Amsterdam, W2-036 Waddenzeedijk Texel, WN-004 Dijkversterking Spui-West en WN-003 Dijkversterking Spui-Oost is het voorkeursalternatief nog niet vastgesteld. De ontwikkelingen in deze projecten worden in paragraaf 4.4 toegelicht.

Start realisatie

Bij de volgende vier projecten is in de verslagperiode een voorlopige subsidiebeschikking afgegeven, waarmee voor deze projecten de realisatiefase is gestart:

- W1-006 Wieringermeerdijk en omgelegde Stonteldijk
In de verslagperiode is de voorlopige subsidiebeschikking afgegeven. De vaststelling van het projectplan en de contractvoorbereiding van de realisatie zijn sneller verlopen dan was voorzien ten tijde van de basisrapportage. In die oorspronkelijke planning was rekening gehouden met extra proceduretijd door ingebrachte zienswijzen vanuit de omgeving. Deze extra proceduretijd bleek niet nodig, waarmee de aanbesteding van het werk eerder kon worden gestart en het

einde van de realisatie ruim een jaar eerder kan plaatsvinden. In de verslagperiode is de planning hier op bijgesteld, dit is in tabel 4 aangegeven.

- W2-042 Merwededijk te Werkendam
In het afgelopen halfjaar is de voorlopige subsidiebeschikking afgegeven. Ten tijde van de basisrapportage werd voorzien dat het project eind 2014 zou worden opgeleverd. Daarbij werd geconstateerd dat de einddatum vanwege de aard en omvang van het project zou moeten worden bijgesteld naar eind 2015. In de verslagperiode is de nieuwe einddatum verwerkt in de planning. Dit is in tabel 4 aangegeven.
- WN-005 Dijkversterking Eiland van Dordrecht Oost
Ook bij dit project is de voorlopige subsidiebeschikking afgegeven, waarmee het project in de realisatiefase is gekomen. Naast het project Eiland van Dordrecht Oost, loopt bij de beheerder ook het project Eiland van Dordrecht West. Aangezien beide projecten een gelijke uitvoeringsperiode hebben en de in- en externe procedures gelijk zijn, is de beheerder voornemens beide projecten gecombineerd te realiseren.
- W2-002 Dijkversterking Krimpen
In de verslagperiode is de voorlopige subsidiebeschikking verleend. Dat is een kwartaal eerder dan was voorzien. Hiermee is dit project in de realisatiefase gekomen. Momenteel voert de beheerder nog een aanscherping van de planning van de realisatiefase uit.

Verder is in de tweede voortgangsrapportage al gemeld dat in het project W2-014 IJsselmeer, kleibekleding en pipingmaatregelen de realisatie nog niet kon starten omdat het voorkeursalternatief nog niet is vastgesteld.

Einde realisatie

In de verslagperiode zijn zeven projecten conform de afgesproken planning afgerond. Deze projecten voldoen nu aan de veiligheidsnorm:

- WN-012 Keent en Keent – Grave
- WN-015 Kunstwerken Boxmeer – Grave
- WN-019 Riensluis te Lemmer
- WN-024 Boxmeer
- W2-013 Havendammen en steenbekleding Stavoren
- R2-011 Roggebotsluis
- R2-034 Sluizencomplex Terneuzen

Deze projecten zijn eerder in dit hoofdstuk kort toegelicht.

Het volgende project kon nog niet worden afgerond terwijl dat wel al was voorzien:

- W2-003 Markermeerdijk Enkhuizen-Hoorn
Tijdens de uitvoering heeft een afschuiving plaatsgevonden in enkele dijksecties. Zodra dit is opgelost, is de realisatie afgerond.

Bijgestelde mijlpalen

Uit tabel 4 blijkt dat bij acht projecten de planning is bijgesteld op basis van een formeel contactmoment:

- WN-007 Dijkversterking Eiland van Dordrecht West
In de verslagperiode is de C3a-toets op het projectplan afgerond waarbij een nieuwe planning voor dit project is vastgesteld. De beheerder voorziet dat de realisatie een jaar eerder kan starten dan ten tijde van de basisrapportage was voorzien. Vanwege verwachte synergievoordelen wil de beheerder dit project gecombineerd met het project Eiland van Dordrecht West realiseren. Beide projecten hebben een gelijke uitvoeringsperiode en de in- en externe procedures zijn gelijk. Vooralnog worden voor de projecten afzonderlijke subsidiebeschikkingen aangevraagd. Momenteel worden de mogelijkheden en consequenties van samenvoeging nader onderzocht. De beheerder verwacht de projecten op het Eiland van Dordrecht medio 2017 af te ronden.

- W2-063 Eemdijken en Zuidelijke Randmeren
Voor de toetsing van het projectplan heeft in de verslagperiode het C3a-contactmoment plaatsgevonden. Er is gebleken dat waterspanningsmetingen in de kering moeten worden verricht. De resultaten hiervan kunnen mogelijk leiden tot wijzigingen in het ontwerp. Bij het contactmoment is een nieuwe planning vastgesteld waarin de realisatie later start dan ten tijde van de basisrapportage was voorzien. Verder is bij de uitwerking van het ontwerp gebleken dat de realisatie bijna 2 jaar meer tijd zal vergen dan eerder was voorzien. Het einde van de realisatie vindt plaats in 2017.
- W2-082 Noorderstrand Schouwen
In de verslagperiode is de C3a-toets op het projectplan afgerond. Uit het oogpunt van duurzame kustveiligheid en om kosten te besparen stelt de beheerder in het projectplan een landwaartse zandige oplossing (duinverbreding) voor. Een landwaartse versterking is een complexere opgave dan een zeewaartse oplossing en vereist een zorgvuldige voorbereiding vanwege mogelijke effecten op een Natura2000-gebied en eventuele natuurcompensatie. Deze soberder oplossing leidt tot een vertraging van tenminste een jaar in de realisatie van het project. De planning is hier op bijgesteld. De beheerder verwacht het project begin 2014 af te ronden.

Ook bij de volgende vijf projecten is bij een formeel contactmoment de mijlpaal bijgesteld. Deze projecten zijn eerder in dit hoofdstuk reeds toegelicht.

- W2-030 Waddenzeedijk, Friese kust
- WN-001 Dijkversterking Hellevoetsluis
- R2-061 Markermeerdijk Marken, zuid- en westkade
- W1-006 Wieringermeerdijk en omgelegde Stonteldijk
- W2-042 Merwededijk te Werkendam

4.4 Overige ontwikkelingen in de planning van het HWBP-2

Hierna zijn de belangrijkste ontwikkelingen beschreven die zich in de verslagperiode hebben voorgedaan bij de projecten. Deze ontwikkelingen hebben niet geleid tot een bijgestelde mijlpaal.

Projecten die na 2017 worden opgeleverd

In de volgende vijf projecten was ten tijde van de basisrapportage al voorzien dat de werkzaamheden na 2017 kunnen worden afgerond:

- W2-004 Markermeerdijk Hoorn - Edam – Amsterdam:
Het voorkeursalternatief is op hoofdlijnen bekend. In het voorkeursalternatief is over circa een derde deel van de dijk lengte een 'oeverdijk' opgenomen. In de verslagperiode is de C2-toets uitgevoerd. Hierbij is overeengekomen om naast het voorkeursalternatief ook een referentiaalternatief te ontwikkelen om later de subsidiabiliteit van het project te kunnen bepalen. De beheerder heeft het voornemen om in de komende periode het voorkeursalternatief vast te stellen, mede aan de hand van de bevindingen, aangegeven acties en aanbevelingen die zijn gedaan bij de C2-toets. Verder wordt de komende tijd bezien welke nieuwe inzichten omtrent de proef 'Dijken op Veen' in het ontwerp kunnen worden meegenomen zonder dat beoogde einddatum van het project in gevaar komt. De achtergrond van 'Dijken op Veen' is in hoofdstuk 2 toegelicht.
- W2-036 Waddenzeedijk Texel
Voor dit project was in de basisrapportage al voorzien dat de dijkversterking na 2017 kan worden afgerond. De C2-toets voor de versterking van de hoogwaterkering volgens een 'traditionele oplossing' is inmiddels uitgevoerd maar moet nog worden bevestigd. In het voorkeursalternatief is ter hoogte van de Prins Hendrikpolder een zandige oplossing opgenomen. Deze variant is duurder dan de traditionele oplossing vanwege de compenserende natuurbouw. In

aanvulling op de subsidie voor de realisatie van de traditionele variant hebben het Waddenfonds, de gemeente Texel, de provincie Noord-Holland en de beheerder financiële bijdragen toegezegd om de zandige oplossing mogelijk te maken. In een realisatieovereenkomst met deze partijen wordt uitgewerkt wanneer en onder welke voorwaarden de bijdragen beschikbaar komen en hoe de zandige oplossing kan worden gerealiseerd. Hierin wordt ook de verdeling van de risico's voor de realisatie opgenomen.

- WN-003 Dijkversterking Spui Oost en WN-004 Dijkversterking Spui West
Uit aanvullend onderzoek is gebleken dat over een deel van de te versterken dijkvakken langs het Spui de stabiliteit van het voorland in het geding is, waardoor hiervoor maatregelen moeten worden getroffen. Deze maatregelen worden gerealiseerd in het project Zettingsvloeiing Spui. Vanwege de complexiteit van de problematiek voorziet de beheerder een risico dat dit project mogelijk pas later kan worden afgerond. De beheerder verwacht dat dit geen consequenties heeft voor de doorlooptijd van de twee dijkversterkingsprojecten aan beide zijden van het Spui, aangezien de versterking van een bepaald dijkvak kan starten zodra de stabiliteit voor dat dijkvak is hersteld. Op deze wijze kunnen de projecten deels parallel worden uitgevoerd. Voor de dijkversterkingsprojecten is de toetsing op het voorkeursalternatief momenteel gaande en wordt gewerkt aan de voorbereiding van de projectplannen. Ten tijde van de basisrapportage was voor beide dijkversterkingsprojecten aan het Spui voorzien dat de realisatie zou doorlopen tot na 2017. In beide projecten ziet de beheerder een kans voor versnelling.
- R2-006 Houtribdijk
Momenteel is de beheerder doende met de afweging van varianten. Hierbij wordt ook een referentieontwerp uitgewerkt om de subsidiabiliteit van de dijkversterking te kunnen toetsen. De beheerder verwacht eind 2013 een voorkeursalternatief vast te kunnen stellen. In de basisrapportage was al voorzien dat het project eind 2018 kan worden afgerond. Er wordt nog onderzocht of er kansen zijn voor versnelling, onder meer door innovatief inkopen.

Verder voorziet de beheerder in het volgende project een risico dat het project na 2017 wordt afgerond:

- W2-049 Ameland, Waddenzeekering
Het ontwerp projectplan en het milieueffectrapport zijn gereed en de benodigde vergunningen zijn aangevraagd. De plannen worden in de komende periode ter inzage gelegd. Gezien deze inspraakprocedure is er een risico op zwaarwegende bezwaren, tot bij de Raad van State. Dit kan leiden tot vertraging in de planning. In de verslagperiode is de C3a-toets uitgevoerd op het projectplan en de geactualiseerde planning. Hierbij is overeengekomen om de uitvoeringstijd in de planning met ruim een jaar te verlengen. Dit is een gevolg van de complexe logistiek bij dit project; de mogelijkheden voor het aanvoeren van materieel en materialen naar en op het eiland zijn beperkt. In de komende periode wordt deze mutatie doorgevoerd in de planning van het project. De dijkversterking zal worden uitgevoerd in een E&C-contract (Engineering & Construct). In het contract wordt de markt uitgedaagd de uitvoeringstijd te bekorten.

5 Risicomanagement

5.1 Risicomanagement

In dit hoofdstuk worden de risico's met gevolgen in geld en tijd op projectniveau beschreven in paragraaf 5.2. De risico's met gevolgen in geld en tijd op programmaniveau worden beschreven in paragraaf 5.3.

5.2 Risico's op projectniveau

Deze paragraaf geeft inzicht in de risico's op projectniveau, met de nadruk op de benoemde risico's. Allereerst wordt ingegaan op de risico's met gevolgen in geld op projectniveau. Daarnaast beschrijft deze paragraaf de risico's met gevolgen in tijd op projectniveau.

Risico's met gevolgen in geld op projectniveau

Tabel 5 geeft inzicht in de omvang en verdeling van de totale risicoreservering in de projecten. Dit zijn de reserveringen die onderdeel zijn van de tussen beheerders en programmabureau in de basisrapportage, de contactmomenten of VTW-momenten (Verzoek Tot Wijziging in scope, tijd of geld) vastgestelde kostenramingen.

Tabel 5

Financiële waarde projectrisico's in de ramingen van projecten, weergegeven in miljoen euro

	Basisrapportage 30-6-2011	VGR-2 30-6-2012	VGR-3 31-12-2012
Totaal benoemde risico's projectniveau	189	200	193
<i>Benoemde risico's</i>	<i>160</i>	<i>168</i>	<i>171</i>
<i>Scheefte</i>	<i>29</i>	<i>32</i>	<i>22</i>
Onbenoemde risico's projectniveau	358	307	299
Post onvoorzien projectniveau	547	507	492

Tussen de VGR2 en deze VGR3 is een licht afnemende omvang van de risicoreservering te zien (van 507 miljoen euro naar 492 miljoen euro) en een gelijkblijvend percentage benoemde risico's ten opzichte van de totale risicoreservering (39%). Een afname van de risicoreservering is conform verwachting, door voortgang in projecten en door de afronding van projecten.

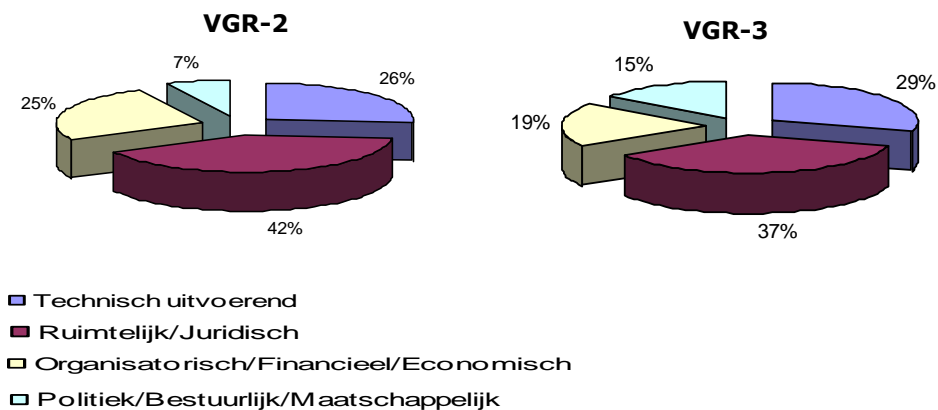
Bij de projectramingen wordt gebruik gemaakt van bandbreedtes voor zowel de prijs als hoeveelheid. Omdat de meest waarschijnlijke waarde niet altijd in het midden van de bandbreedte ligt, ontstaat er een scheefte. Uit statistische doorrekening van een projectraming met alle posten met hun bandbreedtes, volgt de scheefte van een projectraming. In de tabel is het totaal van de scheeftes voor de projectramingen gegeven. Vanwege voortgang in projecten en een toenemende nauwkeurigheid van de projectramingen neemt de scheefte af.

Ontwikkeling van de risico's met gevolgen in geld op projectniveau

Naast de bovengenoemde ontwikkeling van de risicoreserveringen in de projectramingen, rapporteren beheerders over de actuele ontwikkeling van de risico's in hun project. Elke beheerder rapporteert over wijzigingen in de risico's in zijn projecten. Figuur 2 geeft de onderverdeling van de projectrisico's per categorie weer.

Figuur 2

Ontwikkeling van de actuele projectrisico's per risicocategorie

Tussen het rapportagemoment VGR2 en VGR3 zijn de volgende ontwikkelingen in de projectrisico's waargenomen.

Het aandeel technisch uitvoerende risico's is toegenomen. Het toegenomen aandeel technisch uitvoerend risico's komt overeen met de verwachting dat projecten voortschrijden naar de realisatiefase. De te treffen beheersmaatregelen voor deze risico's zijn projectspecifiek. Gedacht moet worden aan bestaande leidingen in of rond de dijk die de uitvoering van de versterking compliceren of de technische uitvoerbaarheid van het ontwerp. De belangrijkste beheersmaatregelen zijn het doen van aanvullend onderzoek en het inschakelen van experts om de technische onzekerheden te verkleinen.

Het aandeel ruimtelijk/juridische risico's is licht afgenomen. De beheerders schatten het risico op obstructies in de ondergrond van de dijk lager in dan tot nog toe. Andere voorbeelden van risico's zijn mogelijke claims van belanghebbenden of nadeelcompensatie. Als beheersmaatregel voor deze risicocategorie betreft de beheerder tijdig belanghebbenden in de planvoorbereiding om zo in de uitvoeringsfase het aantal bezwaarprocedures te beperken en eventuele schade te minimaliseren.

Het aandeel organisatorisch, financieel, economische risico's is licht afgenomen. In de projecten zijn enkele risico's op dit gebied vervallen omdat de beheerder de gebeurtenissen als minder onzeker inschat. Gedacht moet worden aan de kosten van materialen en de kwaliteit van de projectorganisaties. Een voorbeeld van een hoger ingeschat risico is dat een uitvoeringscontract niet goed past bij de aard van de complexe werkzaamheden. Om dit risico te beperken, huurt de beheerder aanvullende expertise in en laat hij een second opinion uitvoeren op de contractstukken.

Het aandeel politiek, bestuurlijk of maatschappelijke risico's is toegenomen. In de projecten worden meer risico's benoemd met betrekking tot regionale wensen, vergunningen en onzekerheid over de subsidiabiliteit van de uitgewerkte oplossing. Als beheersmaatregel wordt in een vroegtijdig stadium tussen programmabureau en beheerders het overleg gevoerd over het optimaliseren van het omgevingsmanagement en daarmee het creëren van draagvlak voor de gekozen oplossing. Daarnaast wordt het bestuurlijk commitment bij de beheerders vergroot waardoor de projecten met meer slagkracht kunnen opereren.

Risico's met gevolgen in tijd op projectniveau

Beheerders geven in de risicodossiers van de projecten aan onzekerheden te zien bij tijdige verwerving van benodigde gronden. Hieronder valt ook het niet succesvol verwerven van gronden op minnelijke wijze, waardoor een onteigeningsprocedure nodig blijkt. De niet tijdige grondverwerving kan leiden tot vertraging van de start van de realisatie en uiteindelijk vertraging in de oplevering van het project.

Afhankelijk van de situatie in het project gebruikt de beheerder bijvoorbeeld de volgende beheersmaatregelen: een verdere inventarisatie van probleemlocaties, onderzoek naar mogelijke ruilgrond of het gelijktijdig starten van de onteigeningsprocedure en de minnelijke procedure.

In de risicodossiers wordt zichtbaar dat de beheerders onzekerheden zien ten aanzien van grondcondities. Ook ziet de beheerder een risico in bijvoorbeeld tijdige verlegging van kabels en leidingen. Wanneer de kabels en leidingen niet tijdig zijn verlegd, kunnen de grondwerkzaamheden op die locatie niet starten. Als beheersmaatregel voor onzekerheid over grondcondities noemt de beheerder het uitvoeren van aanvullend onderzoek. Beheersmaatregelen voor tijdige verlegging van kabels en leidingen zijn het tijdig starten van overleg met leidingbeheerders, het hebben van een goed plan hiervoor en het tijdig verkrijgen van overeenstemming met deze beheerders. Ook denkt de beheerder na over varianten in het ontwerp waardoor locaties met leidingen worden ontzien.

Beheerders geven in de risicodossiers aan een risico te zien in de tijdigheid van benodigde besluitvorming. Het gaat dan bijvoorbeeld om de keuze voor een provinciaal inpassingsplan of een bestemmingsplanwijziging. Ook wordt het risico benoemd van de subsidiabiliteit van een oplossing met als gevolg daarvan onzekerheid over het tijdig afronden van een contactmoment. Ook de onzekerheid over het tijdig verkrijgen van vergunning wordt door beheerders als een omvangrijk verdragingsrisico benoemd. Als beheersmaatregelen voor deze risico's van tijdige besluitvorming worden genoemd: het tijdig met elkaar in gesprek brengen van partijen, escalatie naar een hoger besluitvormingsniveau, het doen van onderzoek naar de mogelijkheden voor verschillende procedures of het optimaliseren van het ontwerp.

Voor het uitvoeren van onderzoek en de realisatie van de maatregel zijn de beheerders afhankelijk van derden, van adviesbureaus en aannemers. Enkele beheerders geven aan contractuele risico's te zien, bijvoorbeeld met betrekking tot de kwaliteit van producten of een te lange doorlooptijd van de werkzaamheden. Beheersmaatregelen hiervoor zijn: het maken van goede contractuele afspraken, een actieve houding naar de contractpartner, maar ook het voldoende beschikbaar hebben van tijd en capaciteit voor directievoering in het werk.

5.3 Risico's op programmaniveau

Deze paragraaf beschrijft de risico's met betrekking tot tijd en geld op programmaniveau.

Risico's met gevolgen in geld op programmaniveau

Kostenoverschrijdingen gedurende de realisatie van projecten of andere mogelijke tegenvallers in deze projecten kunnen een forse impact hebben op de risicoreservering op programmaniveau, wanneer blijkt dat deze meerkosten subsidiabel zijn. Een eventuele stijging van de ramingontstaat pas wanneer sprake is van een overschrijding van de risicoreservering op projectniveau én de risicoreservering op programmaniveau ontoereikend is. De kans dat dit gebeurt, neemt gedurende de realisatie van het HWBP-2 geleidelijk af. Daarbij moet worden opgemerkt dat waakzaamheid is geboden aangezien de uitvoering van de grote, complexe projecten nog moet starten.

In de programmaraming is een risicoreservering opgenomen (post onvoorzien programmaniveau) Deze bestaat uit een deel benoemd, een deel onbenoemd en financieel-technische bijstellingen. Tabel 6 geeft de financiële waarde en verdeling van de risico's op programmaniveau weer.

Tabel 6

Financiële waarde
programmareservering,
weergegeven in miljoen
euro.

	Basis rapportage 30-6-2011	VGR-2 30-6-2012	VGR-3 31-12-2012
Benoemde risico's programmaniveau	154	154	152
<i>Beheersing</i>	<i>110</i>	<i>110</i>	<i>106</i>
<i>Afwijkende varianten</i>	<i>39</i>	<i>39</i>	<i>41</i>
<i>Overige risico's</i>	<i>5</i>	<i>5</i>	<i>5</i>
Onbenoemde risico's programmaniveau	125	119	118
Financieel-technische bijstellingen	-75	- 72	-66
Post onvoorzien programmaniveau	204	201	204

In de verslagperiode zijn twee generieke financiële bijstellingen gedaan op de benoemde risicoreservering op programmaniveau. Een bijstelling naar het actuele prijspeil, zijnde 1 januari 2012 heeft plaatsgevonden. Daarnaast is het effect van de BTW-aanpassing van 19 naar 21 procent doorgevoerd. Dit is verder toegelicht in paragraaf 6.2.

Hierna is de risicoreservering op programmaniveau toegelicht.

Benoemde risico's op programmaniveau

Op programmaniveau zijn drie risico's benoemd:

Beheersing

Een aantal van de in het programma HWBP-2 opgenomen projecten is omvangrijk en complex. Het risico is dat bij de nadere uitwerking en uitvoering van een project onvoldoende oog is voor alle benodigde activiteiten, met als gevolg de looptijd of de kosten van het project toenemen. In de verslagperiode is aan deze post ten behoeve van het project W2-003 Markermeerdijk Enkhuizen-Hoorn een onttrekking gedaan van 9 miljoen euro vanwege toename in de kosten van het bij de basisrapportage opgenomen bedrag. Ook is deze post daarnaast bijgesteld met 5 mln. euro vanwege indexering en verhoging van het BTW percentage van 19% naar 21%. Per saldo resteert hierdoor op programmaniveau een post van 106 miljoen euro.

Afwijkende varianten

Op programmaniveau is een risico gedefinieerd voor afwijkende varianten. Dit betreft projecten waarbij mogelijk voor een duurdere veiligheidsvariant moet worden gekozen dan waarmee in de raming rekening is gehouden omdat tijdens de uitwerking blijkt dat de eerder gekozen oplossing niet toereikend is om aan de veiligheidsnorm te kunnen voldoen. Dit risico heeft zich in de verslagperiode niet voorgedaan. Deze post is bijgesteld met 2 miljoen euro vanwege aanpassing van het BTW-percentage van 19% naar 21%. De risicoreserve voor de post afwijkende varianten bedraagt 41 miljoen euro.

Overige risico's

De overige risico's zijn generieke risico's met een beperkte financiële omvang. Dit betreft met name het risico op onvoldoende borging of monitoring gedurende de realisatie waardoor de veiligheidsnorm niet behaald wordt en later nog aanvullende maatregelen en kosten nodig blijken te zijn. Ook deze post is bijgesteld vanwege het verhoogde BTW percentage. Deze bijstelling valt weg in de afronding van de in tabel 6 gerapporteerde post (overige risico's) van 5 mln. euro.

Onbenoemde risico's

Er zijn onbenoemde risico's die op geen enkele manier zijn te voorzien. De financiële waarde hiervan is berekend als een percentage van het totaal van de projectkosten binnen het programma. Dit percentage is mede afhankelijk van de fase waarin de projecten binnen het programma zich bevinden.

Financieel technische bijstellingen

In de risicoreservering op programmaniveau is een post financieel technische bijstellingen opgenomen. In de verslagperiode is deze post gewijzigd van -72 naar -66 miljoen euro. Deze post bestaat uit bijstellingen van engineeringkosten en bijstelling vanwege scheefte. Deze scheefte ontstaat door een bandbreedte op de projectramingen. Doordat bij projecten er een bandbreedte is van de verwachte kosten van het project en de meest realistische kosten niet altijd in het midden ligt, ontstaat er ook op programmaniveau een scheefte. De wijziging in financieel technische bijstellingen wordt verklaard doordat enkele projecten afgerond zijn.

Risico's met gevolgen in tijd op programmaniveau

Het vergt een continue intensieve inzet van beheerders en programmabureau om te zorgen projecten tijdig worden afgerond. De projecten die de komende jaren de realisatiefase in gaan zijn veelal omvangrijke, complexe projecten met in de meeste gevallen een aanzienlijke impact op de omgeving. Het risico op vertraging is daarom bij een aantal projecten continu aanwezig.

Een mogelijke vertraging van een van deze projecten is van grote invloed op de planning van het programma als geheel. Beheerders zijn zich hier in toenemende mate van bewust en ervaren een gedeelde verantwoordelijkheid om het programma gezamenlijk tot een goed einde te brengen. Momenteel is de afronding van vijf projecten na 2017 voorzien. Daarnaast worden veel projecten volgens de huidige planning in 2017 of in de jaren daarvoor afgerond (zie tabel hoofdstuk 4).

5.4

Risicobeheersing op programmaniveau

De beheerders zijn primair verantwoordelijk voor het tijdig en binnen budget realiseren van de projecten. De beheersmaatregelen liggen dan ook in eerste instantie op projectniveau (zie paragraaf 5.2). Het programmabureau adviseert de beheerder gevraagd en ongevraagd, monitort de voortgang van de projecten kritisch en ondersteunt waar nodig.

Voorbeelden van concrete activiteiten die bijdragen aan de beheersing van HWBP-2 op programmaniveau zijn:

- Bestuurlijke bijeenkomsten beleggen om het commitment bij beheerders te versterken;
- Risicosessies houden waarin projecten door programmabureau en beheerder intensief worden doorgelicht;
- Het beschikbaar stellen van expertise beschikbaar bij risicovolle vraagstukken binnen projecten;
- Het extra intensief begeleiden van projecten die qua van cruciaal belang zijn voor de planning van het programma;
- Stimuleren van kennisuitwisseling tussen de beheerders waardoor planningen, besluitvormingsprocedures en de uitvoeringsduur van projecten worden geoptimaliseerd;
- Aanscherpen van de samenwerkingsafspraken tussen programmabureau en beheerders.

6 Financiën

6.1 Programmabudget

In de verslagperiode is het voor het HWBP-2 beschikbare budget met 35,3 miljoen euro verminderd ten opzichte van voorgaande verslagperiode. Hiermee is het budget in overeenstemming gebracht met de begroting voor 2013, conform de programmaraming die is opgenomen in de basisrapportage. Hiermee bedraagt het budget op 31 december 2012 3.151,4 miljoen euro. Tabel 7 geeft de budgetreeks aan.

Tabel 7

Budgetreeks in de rijksbegroting, weergegeven in miljoen euro

	Totaal	t/m 2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017 e.v.
Basisrapportage 30-6-2011	3.180	647	214	437	356	346	359	821
VGR-2 30-6-2012	3.186,7	624,6	238,1	313,9	322,2	417,5	414,3	856,1
VGR-3 31-12-2012	3.151,4	624,6	106,9	202,5	300,3	299,4	449,6	1.168,1
Waarvan waterschapsprojecten:	2.909,8	614,2	102,4	178,0	285,3	291,0	416,1	1.022,8
Waarvan Rijksprojecten:	199,0	2,7	1,6	16,9	9,5	4,9	30,0	133,4
Waarvan overige projectkosten:	42,6	7,7	2,9	7,6	5,5	3,5	3,5	11,9

De verschuiving van het budget van 2012 naar 2013 is toegelicht in de najaarsnota 2012 en Slotwet 2012. De verschuiving naar latere jaren is het gevolg van het later vaststellen van enkele voorkeursalternatieven. Daardoor start de realisatiefase bij een aantal projecten later dan gepland.

Tabel 8 geeft inzicht in de gebudgetteerde ontvangsten van de waterschappen voor de financiering van het HWBP-2. In de verslagperiode zijn deze ontvangsten niet gewijzigd.

Tabel 8

Ontvangsten van de waterschappen t.b.v. budget HWBP-2, weergegeven in miljoen euro

	Totaal	t/m 2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017 e.v.
VGR-2 30-6-2012	1.163,3	17,1	142,9	79,5	124,4	171,0	148,6	479,8
VGR-3 31-12-2012	1.163,3	17,1	142,9	79,5	124,4	171,0	148,6	479,8

Tabel 9 geeft een overzicht van de gerealiseerde ontvangsten van de waterschappen, conform de afspraken uit het Bestuursakkoord Water.

Tabel 9

Cumulatieve ontvangsten waterschappen, weergegeven in miljoen euro

	Basis rapportage 30-6-2011	VGR-2 30-6-2012	Mutaties verslag periode	VGR-3 31-12-2012
Ontvangsten	0	17	143	160

6.2 Programmaraming

De programmaraming geeft het totaal van de gerealiseerde en de nog te realiseren kosten voor het HWBP-2. De raming is samengesteld uit de door de beheerders opgestelde projectramingen, de kosten voor het programmabureau (overige projectkosten) en het programma-onvoorzien. Per post is in deze paragraaf een toelichting gegeven.

De programmaraming wordt jaarlijks bijgesteld naar het actuele prijspeil, zijnde 1 januari van het lopende jaar. Omdat de cijfers van de jaarverantwoording per 1 juli

beschikbaar komen, wordt de indexering jaarlijks in het derde kwartaal doorgevoerd. De bijstelling naar het prijspeil 1 januari 2012 heeft dus in deze verslagperiode plaatsgevonden.

De programmaraming bedraagt 3.142 miljoen euro. Binnen de programmaraming bedraagt de totale post onvoorzien 697 miljoen euro. Tabel 10 geeft de opbouw van de raming weer.

Tabel 10

Programmaraming, weergegeven als verwachtingswaarde in miljoen euro
Prijspeil 1-1-2012

	Basisrapportage 30-6-2011	VGR-2 30-6-2012	VGR-3 31-12-2012
<i>Project-voorzien</i>	2.352	2.385	2.400
<i>Project-onvoorzien</i>	547	507	493
Subtotaal projectramingen	2.899	2.892	2.893
Overige projectkosten	43	43	45
Programma-onvoorzien	204	201	204
Totaal HWBP-2	3.146	3.136	3.142

De programmaraming van het HWBP-2 is probabilistisch doorgerekend. Deze berekening laat zien dat de bandbreedte van de uitgaven tussen 2,7 miljard en 3,6 miljard euro ligt (respectievelijk de 15% en 85% waarde).

Projectramingen

In de verslagperiode zijn de projectramingen met 1 miljoen euro toegenomen, ondanks dat voor verschillende projecten op basis van een actualisatie de projectraming naar beneden is bijgesteld bij een formeel contactmoment. De toename is te verklaren door de prijspeil- en btw-aanpassing. Een onderverdeling van de projectkosten naar projectfase is weergegeven in tabel 11.

Tabel 11

Projectkosten per projectfase, weergegeven in miljoen euro
Prijspeil 1-1-2012

	Basisrapportage 30-6-2011	VGR-2 30-6-2012	VGR-3 31-12-2012
<i>Projecten in planstudie</i>	2.044	2.024	1.932
<i>Projecten in realisatie</i>	654	379	476
Subtotaal lopende projecten	2.698	2.403	2.408
Gerealiseerde projecten	201	489	485
Totaal projectramingen	2.899	2.892	2.893

Tabel 12 bevat een onderverdeling van de projectkosten naar beheerders, zowel in de planstudiefase als in de realisatiefase. In de verslagperiode is de realisatiefase van zeven projecten beëindigd, wat resulteert in een daling van de kosten van de lopende projecten. Door de btw- en prijspeilaanpassing laat de raming van de lopende projecten ook hier een lichte toename zien. Het bedrag voor de gerealiseerde projecten laat in de verslagperiode per saldo een afname van 4 miljoen euro zien. Deze afname komt doordat de financiële afrekening van enkele gerealiseerde projecten lager uit valt dan de vastgestelde projectraming.

Tabel 12

Raming van de projecten in planstudiefase en realisatiefase per beheerder, weergegeven in mln. euro
Prijspeil 1-1-2012

	Basisrapportage 30-6-2011		VGR-2 30-6-2012		VGR-3 31-12-2012	
	aantal projecten	raming	aantal projecten	raming	aantal projecten	raming
Beheerder						
HH Hollands Noorderkwartier	7	1.083	7	1.082	7	1.131
WS Hollandse Delta	10	443	9	440	9	422
HH Schieland & Krimpenerwaard	3	234	2	142	2	145
WS Rivierenland	2	190	2	186	2	190
WS Scheldestromen	2	160	2	160	2	143
RWS - beheerders	5	185	5	185	3	178
Beheerders met totale verwachtingswaarde < 100 miljoen euro en/of < 2 projecten	15	403	11	208	6	199
Gerealiseerde projecten	45	201	51	489	58	485
Totaal	89	2.899	89	2.892	89	2.893

Een onderverdeling van de projectkosten naar type bekostiging is weergegeven in tabel 13.

Tabel 13

Projectkosten per type bekostiging, weergegeven in miljoen euro
Prijspeil 1-1-2012

	Basisrapportage 30-6-2011	VGR-2 30-6-2012	VGR-3 31-12-2012
Subsidieprojecten	2.025	2.019	2.042
Projecten Zwakke Schakels	666	666	646
Projecten Rijkswaterstaat	208	207	205
Totaal projectramingen	2.899	2.892	2.893

Overige projectkosten

Deze kosten bestaan uit de gerealiseerde kosten tot en met 31 december 2012 en een door het programmabureau opgestelde raming van de verwachte programmabureaustkosten over de periode 1 januari 2013 tot en met 2021. De raming van deze kosten bedraagt 45 miljoen euro. De lichte toename met 2 miljoen euro is het gevolg van de btw- en prijsspeilaanpassing.

Programma onvoorzien

In de verslagperiode heeft een onttrekking van de post programma onvoorzien risico's plaatsgevonden ten bate van het project WZ-003 Markeermeerdijk Hoorn-Enkhuizen. Het betreft een onttrekking van 9 miljoen euro als gevolg van de toegenomen uitvoeringskosten. Daarnaast heeft een herberekening van de post onbenoemde risico's plaatsgevonden, wat heeft geleid tot een afname van 5 miljoen euro. Verder zorgen de financieel-technische bijstellingen die iedere verslagperiode opnieuw worden berekend voor een afname van deze post. Per saldo laat de post programma onvoorzien een lichte toename zien van 3 miljoen euro.

6.3

Ontwikkelingen in de projectramingen van de lopende projecten

Uit de rapportages van de beheerders over deze verslagperiode blijkt dat zich verschillende ontwikkelingen voordoen die van invloed zijn op de projectkosten. Om inzicht te geven in de financiële gevolgen van deze ontwikkelingen, geven de beheerders een prognose van de projectramingen. Een eventuele bijstelling van de raming kan alleen plaatsvinden bij een formeel contactmoment of bij de eindafrekening van een project. Hierna zijn de belangrijkste ontwikkelingen in de prognoses van projectenramingen samengevat.

Ontwikkelingen als gevolg van een scopewijziging

In projecten waar een scopewijziging aan de orde is, of waarvoor de beheerder een scopewijziging heeft voorgesteld, kunnen de projectkosten toe- of afnemen, afhankelijk of een uitbreiding of juist verkleining van de scope aan de orde is. Dit is aan de orde bij het project WN-003b Zettingsvloeiing Spui, waarvoor de prognose naar beneden is bijgesteld als gevolg van een eerdere scopewijziging. Bij het volgende formele contactmoment wordt de raming hier op aangepast. Ook voor het project Markermeerdijk Hoorn -Edam – Amsterdam moet de raming nog in overeenstemming worden gebracht met de definitieve scope.

Ontwikkelingen als gevolg van een nadere uitwerking in de planstudiefase

Naarmate de voorbereiding van een project in de planstudiefase verder vordert en het ontwerp wordt verfijnd, ontstaat gaandeweg beter zicht op de uiteindelijk te verwachten kosten. Dit kan leiden tot een prognose die afwijkt van de raming, totdat bij een formeel contactmoment de raming hier op wordt aangepast. Bij de volgende projecten blijkt dit het geval te zijn en ziet de beheerder een kans dat de realisatiekosten mogelijk lager uitvallen dan was voorzien:

- W2-004 Markermeerdijk Hoorn-Edam-Amsterdam
- W2-036 Waddenzeedijk Texel
- WN-004 Dijkversterking Spui West
- WN-003a Dijkversterking Spui Oost
- WN-009 Hoekse Waard Noord
- WZ-001 Zwakke Schakels Noord Holland
- W2-055 Lekdijk-KIS
- W2-049 Ameland Waddenzeekering

Bij drie andere projecten voorziet de beheerder als gevolg van de nadere uitwerking in de planstudiefase een risico dat de realisatiekosten mogelijk hoger uitvallen dan was voorzien. Dit is het geval bij de projecten W2-014 IJsselmeer, Kleibekleding en Pipingmaatregelen, R2-006 Houtribdijk en R2-061 Markermeerdijk Marken.

Ontwikkelingen als gevolg van een gewijzigd aanbestedingsresultaat

In verschillende projecten voorzien beheerders in de realisatie van de projecten een kans op een kostenvoordeel als gevolg van lagere kosten voor aanneming van het werk. Het vroegtijdig betrekken van de markt, de inzet van innovatieve contractvormen of het behalen van synergievoordelen door bijvoorbeeld een gecombineerde aanbesteding kunnen daar aan bijdragen. Dit is bijvoorbeeld het geval bij het project W1-009 Bergambacht-Ammerstol-Schoonhoven. Pas bij een formeel contactmoment worden de projectramingen hierop aangepast.

6.4

Kasreeks

Ten behoeve van de Rijksbegroting stelt het programmabureau HWBP-2 iedere verslagperiode een overzicht op van realisatie en prognose van verplichtingen en kasuitgaven voor het lopende jaar en de jaren daarna. De kasreeks is gebaseerd op gegevens van de beheerders, die zijn beoordeeld door het programmabureau. In tabel 14 is de actuele benodigde kasreeks opgenomen.

Tabel 14
Kasreeks,
weergegeven in
miljoen euro

	Totaal	t/m 2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017 e.v.
Basisrapportage 30-6-2011	3.146	622	273	237	390	375	406	843
VGR-2 30-6-2012	3.136	624	85	198	291	330	354	1.254
VGR-3 31-12-2012	3.142	624	106	128	353	367	404	1.160

Ten opzichte van de in de basisrapportage voorziene kasreeks laat de kasreeks een verschuiving naar latere jaren zien in de realisatie van uitgaven. De verschuiving

wordt grotendeels veroorzaakt door actuele ontwikkelingen in de planningen en ramingen van projecten. Deze zijn toegelicht in hoofdstuk 4 en in paragraaf 6.3.

6.5 Apparaatskosten Rijkswaterstaat

Om inzicht te geven in de integrale kosten van het HWBP-2 is in tabel 15aangegeven hoeveel budget voor de interne RWS kosten in de begroting is opgenomen. Het budget van de interne kosten bedraagt per 31 december 2012 in totaal 32 miljoen euro. Dit bedrag is conform de afspraken met betrekking tot de bekostigingssystematiek van RWS niet in de raming en het budget van het HWBP-2 opgenomen en is ongewijzigd gebleven ten opzichte van de voorgaande verslagperiode.

Tabel 15
Apparaatskosten
Rijkswaterstaat,
weergegeven
in miljoen euro

	Totaal	t/m 2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017 e.v.
VGR-2 30-6-2012	32	10	3	3	3	3	2	8
VGR-3 31-12-2012	32	10	3	3	3	3	2	8

6.6 Cumulatieve verplichtingen en uitgaven

Tabel 16 geeft een overzicht van de cumulatieve financiële verplichtingen die sinds de start van het programma tot en met 31 december 2012 door het programma zijn aangegaan.

Tabel 16
Cumulatieve
verplichtingen, incl BTW,
weergegeven in miljoen
euro

	Basis rapportage 30-6-2011	VGR-2 30-6-2012	Mutaties verslag periode	VGR-3 31-12-2012
Verplichtingen	871	879	138	1.017

Op basis van de aangegane verplichtingen kunnen betalingen worden verricht. In de verslagperiode zijn voorschotten verleend voor de lopende projecten en zijn uitgaven verricht voor het programmabureau. Dit is in tabel 16 aangegeven. Het betreft de uitgaven die sinds de start van het programma tot en met 31 december 2012 zijn gedaan.

Tabel 17
Cumulatieve uitgaven, incl
BTW, weergegeven in
miljoen euro

	Basis rapportage 30-6-2011	VGR-2 30-6-2012	Mutaties verslag periode	VGR-3 31-12-2012
Uitgaven	532	629	103	732

In de afgelopen verslagperiode heeft voor enkele projecten de eindafrekening plaatsgevonden. Projecten zijn afgerond waardoor zich mutaties hebben voorgedaan in de cumulatieve bedragen van lopende projecten naar afgeronde projecten.

Bijlage 1   Werkwijze subsidieverlening door het rijk

Tijdens de zesjaarlijkse toetsingen van de primaire waterkeringen in het kader van de Waterwet onderzoeken de beheerders deze waterkeringen op verschillende faalmechanismen. Zodra in de eerste of tweede toetsronde werd geconstateerd dat een kering als gevolg van één faalmechanisme niet voldeed, werd de kering afgekeurd.

De beheerders zorgen voor het op sterkte brengen van de waterkering. Op basis van de Waterwet komen de maatregelen van het HWBP-2 in aanmerking voor subsidiëring door het rijk. Hiertoe toetst het rijk de maatregelen aan de subsidiecriteria robuust, sober en doelmatig. Op basis hiervan geeft het ministerie een voorlopige beschikking af die als grondslag dient voor de uitbetaling van voorlopige subsidies aan de beheerder. De hoogte van definitieve subsidie wordt op basis van nacalculatie door het rijk vastgesteld. Voor rechtmatige subsidieverstreking vindt een aantal van contactmomenten tussen beheerders en rijk plaats. Elk contactmoment wordt onderbouwd met kwantitatief en kwalitatief adequate documentatie.

Contactmoment 1 Startnotitie: dit contactmoment vindt plaats wanneer de Notitie Reikwijdte en Detailniveau (voorheen Startnotitie MER) in concept is opgesteld. Bij dit contactmoment gaat het erom dat wordt vastgesteld dat de juiste ontwerpopgave en de juiste uitgangspunten worden gehanteerd en of het palet aan principeoplossingen ook een oplossing bevat die later als sober, doelmatig en robuust aangemerkt kan worden. Het zoeken van de mogelijke oplossingen is een iteratief proces waarbij de effecten van alle varianten worden afgewogen. Indien er nog veel onzekere variabelen zijn kan in het proces vóór het vaststellen van het voorkeursalternatief nog sprake zijn van (sterk) variërende plannings- en kostenramingen.

Contactmoment 2 Voorkeursalternatief: doel van dit contactmoment is om te bepalen welke ontwerpvarianten bestaan en hoe de afweging heeft plaatsgevonden die tot het voorkeursalternatief heeft geleid. Het rijk toetst of het voorkeursalternatief als sober, doelmatig en robuust aangemerkt kan worden. Indien ook andere belangen dan het veiligheidsbelang een plaats hebben gekregen in het voorkeursalternatief toetst het ministerie welk deel van de te maken kosten aan veiligheid is toe te rekenen en voor subsidie in aanmerking komt.

Contactmoment 3 Projectplan: bij dit contactmoment wordt het concept projectplan (voorheen: dijkversterkingsplan) getoetst op de criteria sober, doelmatig en robuust. Bij dit contactmoment wordt bepaald welk deel van de te maken kosten gerelateerd is aan de veiligheidsopgave en derhalve voor subsidie in aanmerking komt. De toetsing vindt plaats voordat het projectplan de inspraakprocedure ingaat en de goedkeuringsprocedure van de provincie doorloopt. Nadat het projectplan door de provincie is goedgekeurd kan het waterschap een subsidieaanvraag indienen. Het ministerie geeft naar aanleiding van de subsidieaanvraag een voorlopige beschikking af die als grondslag dient voor de uitbetaling van voorlopige subsidies aan de beheerder.

Contactmoment 4 Voorbereiden aanbesteding: dit contactmoment dient om aan de hand van de opgestelde marktvraag dan wel het opgestelde bestek te bepalen welke aanbestedingsrisico's bestaan en welke maatregelen kunnen worden getroffen om deze te reduceren of voorkomen.

Contactmoment 5 Realisatie: tijdens de realisatie van projecten wordt door middel van rapportages en de jaarverantwoordingen de gerealiseerde en geplande voortgang gevolgd. Indien de realisatie daartoe aanleiding geeft, volgt een contactmoment 5 teneinde dreigende realisatiesrisico's te reduceren of voorkomen.

Contactmoment 6 Eindafrekening: zodra het project is afgerond, toont de beheerder aan dat de in het formeel goedgekeurde projectplan beschreven aanpassingen aan de hoogwaterkering zijn gerealiseerd en dat de waterkering aan de vigerende norm voldoet. Een eindafrekening wordt opgesteld waarbij de verstrekte voorlopige subsidies worden verrekend met de werkelijk gemaakte kosten. Ook wordt dan de subsidiebeschikking definitief vastgesteld.